

ÖLÜMÜNÜN 14. YILDÖNÜMÜNDE DOĞAN AVCIOĞLU

Asıl adı Erdoğan olan gazeteci, yazar ve düşünür Doğan Avcioğlu, bir öğretmen çocuğu olarak 1926 yılında Bursa'da doğdu. Fransa'da siyasal bilimler ve ekonomi okuduktan sonra, 1955'te Türkiye'ye dönünce Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü'nde araştırma asistanlığı yaptı ve devlet personelinin ücret rejimi üzerinde bir inceleme yayınladı. Daha sonra, 1957'de CHP Araştırma Bürosu'nun kuruluşunda görev alarak *Ortak Pazar, Seçim Neticeleri, Türkiye için bir iktisadi ve sosyal politikanın esaslarını tesbite yarayacak malzeme, Kalkınma Meselemiz, Ziraatimizin Bugünkü Meseleleri, Şehirlere Akın ve Mesken Dâvası, Devlet Personel Meselesi* vb. gibi çoğu yayınlanmış çeşitli incelemeler hazırladı. Bu arada 1960'tan önce *Ulus* gazetesiyle, *Akis* ve *Kim* dergilerinde çalıştı, muhalefet-iktidar ilişkilerinin iyice sertleştiği günlerde *Akis* dergisini yönetti.

Avcioğlu, 1961 yılında İnönü kontenjanından Kurucu Meclis'e girdi ve Anayasa Komisyonu'na seçilerek 1961 Anayasa'nın hazırlanmasına katıldı. Aynı yılın sonlarında, Cemal Reşit Eyüboğlu, Mümtaz Soysal, İlhami Soysal, İlhan Selçuk ve Sırrı Hocaoglu ile birlikte *Yön* dergisini kurdu; derginin başyazarlığını yaptı.

1960 yıllarının aydın hareketine damgasını vuran *Yön* dergisi, 1961 Aralık'tan, 1967 Haziran'ına kadar yayımlandı. Derginin ilk sayısındaki "Aydınların ortak bildirisi"nde, Türkiye'nin modern dünyada ayakta kalabilmesi için toplumsal ve ekonomik kalkınmayı süratle başarması gereği vurgulanıyordu. Derginin, yöneticisi ve başyazarı Doğan Avcioğlu'nda ifadesini bulan ve daha sonra bir siyasi harekete dönüşen (Yön Hareketi ve Sosyalist Kültür Derneği) temel yaklaşımı, işçi sınıfının yeterince güçlü olmadığı Türkiye'de halktan yana dönüşümlerin, aydınların öncülüğünde sol-kemalist bir yönetimle gerçekleşebileceği biçimindeydi. Radikal bir toprak reformu, iktisadi ve siyasi alanlarda tam bağımsızlık, devlet güdümünde hızlı bir sanayileşme görüşlerini savunan dergi, bu doğrultuda milli petrol, boraks ve öteki yeraltı kaynaklarının millileştirilmesi kampanyalarından sonra yabancı sermayeye ve NATO'ya karşı kampanyalar açtı. Bir siyasi kavga dergisi olmasının yanı sıra, çeşitli sol görüşlerin dile getirildiği bir forum niteliğini de taşıyan ve edebiyata oldukça geniş yer veren *Yön*'e yazarlar arasında Cemal Reşit Eyüboğlu, Mümtaz Soysal, İlhan Selçuk, İlhami Soysal, Sadun Aren, Nimet Arzık, Şevket Süreyya Aydemir, Çetin Altan, Aziz Nesin, Yaşar Kemal, Fakir Baykurt, Mehmet Ali Aybar, Behice Boran, Mihri Belli, Atilla İlhan, Selahattin Hilav, Muzaffer Erdost gibi solcu ve sosyalist aydınlar bulunuyordu.

Avcioğlu *Yön* dergisinin başyazarlığını yaparken, bu arada Sosyalist Kültür Derneği'nin kurucu ve yöneticileri arasında da yer aldı. 1963-1965 yılları arasında ise Türk-İş Araştırma Merkezi Müdürlüğü'nde bulundu ve işçi sorunlarıyla ilgili çeşitli araştırmalar yaptı.

Avcioğlu, 1968'de kamuoyunda geniş yankılar yapan çalışması *Türkiye'nin Düzeni*'ni yayımladı ve bu eseriyle 1969'da Yunus Nadi ödülünü kazandı. Avcioğlu, *Türkiye'nin Düzeni* için; «Bu denemeye, genç kuşakların, daha doğrusu toplumun bütün zinde güçlerinin son yıllarda artan ölçüde ilgilendikleri sorulara toplu bir cevap getirmek istedik: Türkiye'miz birkaç yüzyıl önce, yeryüzünün en ileri ülkesiyken, nasıl olmuştur da bugün geri ülkeler arasında sayılmaktadır? Japonya XIX. yüzyıl ortalarına doğru Ortaçağ karanlıkları içinde yaşarken kısa bir sürede kalkınmıştır. İki yüzyılı aşan kalkınma ve batılılaşma çabalarına rağmen, Türkiye neden hâlâ kalkınmış değildir? Mazlum milletler arasında ilk kurtuluş savaşını Türkiye vermiş ve devrimler yoluyla bağımsızlık içinde çağdaş uygarlığa ulaşmayı

amaç edinmiştir; ama bugün neden yine bağımsızlıktan söz etmekte ve çağdaş uygarlık düzeyini çok uzaklarda görmekteyiz? Gidiş nereyedir ve bu gidişle kalkınabilir miyiz? Bu soruların cevaplarının araştırılması bizi, tarihimizin yeni bir görüşle, sosyo-ekonomik açıdan incelenmesine götürdü; eski Osmanlı düzenini, Tanzimat Batıcılığı'nı, milliyetçi İttihat ve Terakki hareketini, Kurtuluş Savaşı'mızı, Atatürk Devrimlerini, 27 Mayıs ve yirmi yılı aşkın demokrasi denememizi yeniden değerlendirmeye, Türkiye'de kapitalizmin tarihini ve kapitalist gelişmeler sonucu ortaya çıkan sosyal ve ekonomik düzeni tesbite yöneltti. Vardığımız sonuç şu oldu: 'Neden kalkınamadık, nasıl kalkınırız?' sorusu 'Bu düzen nedir ve nasıl değişir?' sorusuyla eş anlamlıdır. Kemalizmin 'bağımsızlık' ve 'çağdaş uygarlık' diye özetleyebileceğimiz iki büyük ülküsünü gerçekleştirme yolunda en büyük engeli, bugünkü düzen teşkil etmektedir. Türkiye'mizin 20-25 yıl içinde kalkınıp çağdaş uygarlığa ulaşmasının temel şartı, yürürlükteki düzenin değiştirilmesidir. Yeni bir düzen nasıl kurulacaktır? Denemenin son bölümünde bu soruyu cevaplandırmaya ve düzen değişikliği ve kalkınma için gerekli stratejiyi çizmeye çalıştık, 'Türkiye'nin Düzeni' kitabının bu yolda bir ilk deneme olmadan öte bir iddiası yoktur.» demektedir.

1968-1969 yılları arasında CHP Yüksek Danışma Kurulu üyeliğinde bulunan Doğan Avcıoğlu, Ekim 1969'da *Devrim* isimli haftalık bir gazete yayımlamaya başladı. *Yön* dergisinin devrimci sol ve Atatürkçü görüşlü kanadınca çıkarılan ve 27 Nisan 1971'e kadar 79 sayı yayımlanan *Devrim*'in yöneticileri ve yazarları, Madanoğlu Cuntası üyesi olmakla suçlanarak tutuklanıp yargılandılar ve aklandılar.

Avcıoğlu, *Devrim*'i çıkardığı süre içinde, önce 1969'da *31 Mart'ta Yabancı Parmağı*'nı, sonra, 12 Mart Muhtırası'nın hemen öncesinde 1971 Şubatı'nda *Devrim Üzerine*'yi yayımladı. *31 Mart'ta Yabancı Parmağı*'nda Avcıoğlu, ülkemizdeki çıkarıcı grupların, başka ülkelerin yayımlacı grupları ile yaptıkları işbiliğini ve bu hareketlerin tarihsel kökenlerini açıklamıştır. *Devrim Üzerine*'de ise, «Mustafa Kemal tarafından başlatılan, fakat yarı yolda bırakılıp, yolundan saptırılan Ulusal Kurtuluş Devrimini, günün koşullarında, bütün sonuçlarıyla gerçekleştirmek» olduğunu belirtmiş; bunun içinde, "Nasıl bir kalkınma modeli?", "Nasıl bir planlama?", "Nasıl bir toprak devrimi?", "Nasıl bir dış ticaret ve bankacılık düzeni?", "Nasıl bir sanayileşme" gibi, günün en çok tartışılan temel sorularına cevap aranmış, devrimin iktidar sorunları üzerinde durulmuş ve bir "Devrim Stratejisi" önerilmiştir.

Avcıoğlu, Madanoğlu Cuntası'na üye olmakla suçlanarak yargılandıktan ve aklandıktan sonra, 1983 yılında kanserden ölene kadar yeniden siyasi yaşam içinde yer almadı. Bu dönem içinde ise üç önemli yapıt verdi. *Milli Kurtuluş Tarihi* ilk olarak üç cilt halinde yayınlandı; daha sonra üçüncü ilk iki cilt haline getirildi ve böylece dört cilt olarak basıldı. *Milli Kurtuluş Tarihi*, Türkiye'nin karşı karşıya bulunduğu sorunlar kadar, karşılaşacağı sorunlar üzerinde de durulan bir çalışma olması bakımından önemlidir. Özellikle 3. ciltte milli kurtuluş hareketinin sınıfsal niteliğine getirilen yaklaşım, esere, günümüzün gelişen olaylarına da tarihsel derinliği içerisinde farklı açılımlar sağlayabilecek kaynak eser niteliği kazandırmıştır.

Beş ciltlik *Türklerin Tarihi*'nde ise konu öncelikle teorik düzlemde ele alınmış, ulusal tarih anlayışları, Atatürkçü tarih, Turancı tarih, toplumcu tarih anlayışları gözden geçirildikten sonra Orta Asya Türkleri'nin tarihsel gelişimleri çerçevesinde ekonomik, kültürel dinsel ve toplumsal yaşantı irdelenmiştir. 10 yy. dan sonra Türklerin tarihi ile İslam tarihinin örtüşmesi nedeniyle, İslam toplumunda devlet, sınıflar ve sınıf mücadeleleri, İslam açısından feodalizm, sosyalizm ve Asya Tipi Üretim Tarzı tartışmaları ele alınmış, bu çerçeve içinde ilk Türk İslam devletlerinin oluşumu üzerinde durulmuştur. Anadolu'nun Türkler'den önce İslamiyet'le tanışması konusunun ele alınmasından sonra sünni-şîî çatışmalarının kökenleri araştırılmış,

Anadolu'nun islamlaşması ve feodal düzenin kuruluşu çerçevesinde Doğu Anadolu'nun geri kalışı ve Kürt sorunu ele alınmıştır.

Avcıoğlu'nun son çalışması ise *Devrim ve Demokrasi Üzerine*. Makalelerden oluşan *Devrim ve Demokrasi Üzerine*'de, 1970'li yılların gelişmelerinden hareketle 1980'li yıllarda Türkiye'nin önündeki olasılıklar tartışılmıştır. Buna göre bir yol, «Batı merkezlerinde çoktan çizilmiştir ve Serv Antlaşması'nın ekonomik planda yürürlüğe konulmasından ibarettir. Bu 'neo-kolonyal' ekonomik büyüme modelinin siyasal sistemi, örtülü ya da örtüsüz faşizmdir. Dış politikadaki bedeli, kurtuluş yolları arayan komşu islam ülkelerine karşı Batının petrol bekkiliğinin üstlenilmesidir.» Bir diğer yol ise, «Serv'i yırtıp günümüz koşullarında Lozan'a yönelmektir.» Lozan yolunun ekonomik, diplomatik, askeri, siyasal ve toplumsal koşullarını ayrıntılarıyla inceleyen Avcıoğlu'na göre «birinci yolun özelliği kendine güvensizlik, ikinci yolun baş koşulu ise kendine güvendir.»

KAYNAKÇA

- Akşin, Sina, "Doğan Avcıoğlu", *Türkiye Tarihi : 5; Bugünkü Türkiye, 1980 - 1995*, İst.: Cem Yay., 1995. ss. 255-257.
- Avcıoğlu, Doğan, *31 Martta Yabancı Parmağı*, Ankara: Bilgi Yay., 1969. 158 s.
- Avcıoğlu, Doğan, *Devrim Üzerine*, Ankara: Bilgi Yay., 1971. 211 s.
- Avcıoğlu, Doğan, *Devrim ve Demokrasi Üzerine*, İst.: Tekin Yay., 1980. 492 s.
- Avcıoğlu, Doğan, *Millî Kurtuluş Tarihi : 1838'den 1995'e*, İst.: Tekin Yay.
- 1: Emperyalizm Karşısında Türk Aydınımın Aymazlığı ve Tam Bağımsızlık, 1985. 421 s.
 - 2: Sovyet Devrimi Karşısında Türk Devrimi. 5. bs., 1984. 427-896 s.
 - 3: Devrimin Yapısı ve Kurtuluştan Sonra Türkiye. 5. bs., 1983. 907-1303 s.
 - 4: Devrim Savaşı. 5. bs., 1983. 1311-1754 s.
- Avcıoğlu, Doğan, *Türklerin Tarihi*, İst.: Tekin Yay.
- 1: 1985. - 551 s.
 - 2: 1983. - 559-1062 s.
 - 3: 1985. - 1069-1490 s.
 - 4: 1983. - 1501-1920 s.
 - 5: 1984. - 1925-2282 s.
- Ay, Behzat, "Doğan Avcıoğlu'suz on yıl", *Cumhuriyet Kitap*, (1993) 194 s. 31.
- Belge, Murat, "Türkiye Cumhuriyeti'nde Sosyalizm (1960'tan Sonra)" *CDTA*, 7 (1984) s. 1955-1962,
- Belge, Murat, "Siyasi Partiler - Türkiye İşçi Partisi" *CDTA*, 8 (1985) s. 2120-2131,
- Berktaş, Halil, "Tarih Çalışmaları", *CDTA*, 9 (1985) s. 2456-2478
- CDTA : Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, İst.: İletişim Yay.
- Koçak, Cemil, "Siyasal Tarih (1923-1950)", *Türkiye Tarihi : 4; Çağdaş Türkiye, 1908 - 1980*, İst.: Cem Yay., 1995. ss. 85-173.
- Küçük, Yalçın, "Cumhuriyet Döneminde Aydınlar ve Dergileri" *CDTA*, 1 (1983) s. 138-144,
- Özdemir, Hikmet, "Siyasal Tarih (1960-1980)", *Türkiye Tarihi : 4; Çağdaş Türkiye, 1908 - 1980*, İst.: Cem Yay., 1995. ss. 191-261.

Kitap Gazetesi, (Ocak/Şubat 1998) 76/77, ss.3-4.

("Ölümünün 14. Yıldönümünde Doğan Avcıoğlu; Bugün de Doğru, Yine Güncel" başlığıyla)